

Müzik ve Tarih: Tarihsel Müzikoloji

Seyit Yöre*

Giriş

Müzik üzerine bilimsel çalışmalar, herhangi bir terim altında olmaksızın, Antik Yunan'dan itibaren başlamıştır. Bu yüzden müziğin bilimsel tarihi *Müzikoloji* teriminin öncesi ve sonrası olarak iki bölümde incelenir. Müzikoloji teriminin tarihine bakıldığında, 1827'de Almanya'da *Musikwissenschaft* (Müzikbilim) olarak ortaya çıkmış¹ bununla birlikte araştırma alanları ile kuramsal içeriği belirlenmeye çalışılmıştır. 1829'dan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan çalışmalarda² *Science of Music* ve *Musicology*, 1900'den itibaren Fransa'da yayınlanan çalışmalarda *Musicoogie*³ terimleri aynı anlamda kullanılmıştır. Türkiye'de müziğin bilimine dair araştırma alanı, İngilizce *Musicology* teriminin okunuşu olan Müzikoloji ile yayılmıştır. Müziğin kendine özgü bir bilim alanı olmasına dair ortaya çıkan Müzikoloji, müziğe dair araştırma yöntemlerinin yanı sıra disiplinlerarası bir alan olarak müzik dışındaki bilim dallarını, disiplinleri ve yöntemleri de kullanır. 1863'te Müzikoloji'nin diğer bilim dalları gibi kendi başına bir bilim dalı olması gerektiğini belirtip çalışma alanlarını da ilk belirleyen Friedrich Chrysander'den⁴ (1826-1901) itibaren *tarih*, Müzikoloji'de hem yardımcı disiplin hem alt dal hem de bir yöntem olmuştur. Ancak Müzikoloji'de tarihsellik bir alt dal ve yöntem olarak doğrudan Guido Adler (1855-1941) tarafından belirlenmiştir. Adler (1885), konuyla ilgili

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, Etnomüzikoloji Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, seyityore@gmail.com ORCID: 0000-0001-5833-4271 DOI: 10.37879/9789751749987.2022.16

1 Bernhard Logier, *System der Musikwissenschaft*, Heinrich Adolph Wilhelm Logier, Berlin 1827.

2 William Baldwin, *Science of Music*, Samuel Bentley, London 1829; Maurice S. Logan, *Musicology: A Text-book for Schools and for General Use*, Hinds Publication, New York 1909.

3 Pierre Aubry, ed., *Mélanges de musicologie critique I-IV*, Broude Brothers, Williamstown MA 1900.

4 Friedrich Chrysander, *Jahrbücher für musikalische Wissenschaft*, Breitkopf & Härtel, Leipzig 1863.

yazdığı makalede (Umfang, Methode und Zeil der Musikwissenschaft)⁵, Müzikoloji'yi “tarihsel” ve “sistematik” olarak iki temel alt dal ve yöntemeye ayırmış, bunların altına da farklı disiplinleri yardımcı alanlar olarak belirlemiştir. Adler'in halen kullanılan bu çerçevesinin tarihsel olanını sunmak bu çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır:

Musikwissenschaft (Müzikbilim)
I. Tarihsel: Çağlara, halklara, imparatorluklara, uluslara, bölgelere, şehirlere, sanat okullarına, sanatçılara ilişkin müziğin tarihi.
A. Müziğin Paleografyası: Notasyonlar
B. Temel Tarihsel Sınıflamalar: Müziksel formların gruplanması
C. İlkelerin Tarihsel Sırası: 1. Onların her çağın sanat eserlerinde sunulduğu gibi, 2. Söz konusu çağın kuramcılarının öğrettiği gibi, 3. Sanatı uygulamanın yolları.
D. Çalgıların Tarihi.
Yardımcı Bilimler: Paleografya, Kronoloji, Diplomatik (Resmi belgelere dayalı), Bibliyografya, Kütüphane ve Arşiv Bilim ile Genel Tarih; Edebiyat ve Filoloji Tarihi; Liturji Tarihi, Taklit Sanatları ve Dans Tarihi; Bestecilerin biyografileri; müziksel dernekler, kurumlar ve performansların istatistikleri.

Tablo 1. Guido Adler: Müzikoloji'nin Kapsamı, Yöntemi ve Amacı (1885)⁶

5 Erica Mugglestone and Guido Adler, “Guido Adler's ‘The Scope, Method, and Aim of Musicology’ (1885): An English Translation with an Historico-Analytical Commentary,” *Yearbook for Traditional Music*, 13 (1981), pp. 1-21.

6 Mugglestone and Adler, agm., s. 14.

Adlerden itibaren Müzikoloji genel/çatı bir terim olmuş⁷, Tarihsel Müzikoloji ve Sistematik Müzikoloji⁸ içeriklerine göre yöntemi de belirleyen araştırma alanları olmuştur. Hatta aslen etnografik araştırmaya dayalı bir alt dal olarak başlayan ve alanını genişleten Etnomüzikoloji'de (1955) de tarih bir yardımcı disiplin ve yöntem halindedir⁹. Tarih disipliniyle Müzikoloji'nin ilişkisine dair Müzikoloji yöntem ve kuramını irdeleyen bu çalışmada, Adler'in belirlediği Tarihsel Müzikoloji çerçevesinin sonrasında odak çalışma alanlarına ve araştırma tekniklerine dair gelişmeler olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. İlgili kaynaklardan toplanan verilerin *eleştirel* olarak değerlendirilmesiyle, yıllardır kullanılan Tarihsel Müzikoloji teriminin ne olduğunun ötesinde, tarihin Müzikoloji'deki yöntemsel varlığına dair bulgular belirlenmiş, aşağıdaki alt başlıklarla ilk defa Türkçe ve güncel bir çalışmada ortaya konulmuştur.

Müzikoloji'de "Bilimsel" Tarihsel Yöntem

Bulgulara geçmeden önce bu kuramsal bölümde başlıkta vurgulanmış olan bilimsel terimini açıklamak gerekir ki bu tarih disiplininin hümanistik ve pozitivist olma durumunu sorgulamak açısından yararlı olacaktır. Ortaylı'nın da belirttiği üzere¹⁰, tarih yazımı, diğer pozitivist bilim dalları gibi, 19. yüzyıldan itibaren belirli tekniklerle araştırılan uluslararası bir *bilim* alanıdır. Tabii yukarıdaki tabloda belirtilen yardımcı bilimlerden yararlanmama, tarihsel olan her şeyi tamamen orijinal belgelere dayalı olarak ortaya çıkarmak yerine, öznel ve ideolojik olarak yorumlamalar, tarih yazımını alanını bilimsel olmayan bir hümanistik alan görünümüne sokar. Tarih araştırmasını çeşitli yazı türleriyle aktaranların arasındaki tarihçilik farkını *bilimsellik* durumu belirler¹¹. Bu açıdan Müzikoloji'de tarihsel yöntem pozitivist bağlamda *bilimsel* olarak nitelenir. Yukarıdaki tabloda Adler'in

7 Müzikoloji, başından beri çatı bir terim olmasına rağmen, Türkiye'de altında anabilim dalı olan bazı Müzikoloji bölümlerinin adı Genel Müzikoloji olarak hatalı bir şekilde kullanılmaktadır. Bu Türkçe adlandırma İngilizce ders paketlerine ise General Musicology değil, sadece Musicology olarak yazılmaktadır.

8 Sistematik Müzikoloji, Adler'in belirlediği temelde *analitik*, *etnografik* ve *karşılaştırmalı* yöntemleri kapsarken 20. yüzyıldan itibaren Müzikoloji'de yeni alanların ortaya çıkması sonucunda *deneysel* yöntem de buraya eklenmiştir. Böylece sistematik ile anlaşılması gereken birden fazla Müzikoloji alt dalı ve araştırma yöntemleridir ki bu ayrıntılar da Türkiye'deki Müzikoloji eğitimlerinde bilinmediği için verilmeyen temel yöntem bilgileridir.

9 Bk. Jonathan McCollum and David G. Hebert, eds., *Theory and Method in Historical Ethnomusicology*, Lexington Books, Lanham, Maryland 2014.

10 İlber Ortaylı, *Tarih Yazıcılık Üzerine*, 2. baskı, Cedit Neşriyat, Ankara 2011, s. 87.

11 Ortaylı, *age.*, s. 14-15.

sunduğu yardımcı bilimlerden de yararlanarak tamamen belgelerin nesnel olarak çözümlenip bulguların da *nesnel* olarak aktarılmasına ve kısaca bilimin gereklerine dayalı bir tarihsel yöntem söz konusudur. Bu aynı zamanda geçmişte bestelenmiş eserlerin, uygulamalı tarih çalışması bağlamında, orijinaline uygun olarak yeniden seslendirilmesini de sağlamaktadır. Yani araştırmacının öznel veya ideolojik yorumlarına dayalı bir tarihsel araştırmadan çıkan bulgular ile bilimin gereği tamamen nesnel bulgulara göre yapılacak çalışmalar arasındaki farklar, gerçek olanı ve olmayanı belirleyecektir. Özellikle geçmişe dair müziğin gerçek halinin anlaşılabilmesi ilgili belgelere dayalı nesnel bulgular yoluyla olabilir ki bu da *bilimsel tarihsel yöntem* dayalıdır.

Yeni tarihçilik de denilen bilimsel tarihsel yöntem, sadece tarihsel olandan ziyade, öncelikle Avrupa temelli çoksesli sanat müziğini (Uluslararası Sanat Müziği) anlamaya yönelik tarih yazımı yöntemidir¹². Ancak bu yöntem, diğer toplumların müzik türlerinin tarihini araştırırken de ona özgü bir şekilde kullanılabilir.

Yöntemin ilk aşaması *tarihsel pozitivizm* (olguculuk) olarak da adlandırılan *empirik* (deneysel/deneyimsel) araştırmadır. Tarihsel kayıtlar kurulduktan sonra genel olarak, bilimsel tarihçi makul nedensel ilişkileri ve tarihsel dönemselleştirmeleri oluşturarak çeşitli gerçekler ve metinler arasında düzeni kurmaya çalışır. Yani tarihsel kayıtlar ile gerçekleri karşılaştırabilmek için eserlerin incelenerek bir çıkarım yapılması gerekir. Tarihsel bilgiler müzik sanatının eserleriyle nesneleşmiştir ve müzik eserlerinin devamlılığı içinde yarı-bağımsız olarak değerlendirilir. Etki ve nedensellik genel olarak tarihte olanların dışında büyük ölçüde kendi iç süreçleri ile tanımlanır. En basit anlamda, ‘müzik tarihi nedir?’ hakkındaki bir soru iki alternatif arasında geleneksel bir seçimdir: Birincisi, müzik tarihinin dönemlerinin belirlenmesi ya büyük bestecilerin hayatları üzerine oluşturulan kılavuzlara (onların kültürel bağlamına yerleştirilmiş) ve onların etrafında oluşturulan bestecilik okullarına dayalıdır. İkincisi, dönemlerin anlamlandırılması ise etki modellerinden oluşan müziksel stillere, besteleme tiplerine ve dikkatli form analizi yoluyla eserlerdeki yaygın özelliklerinin gözlenmesine dayalıdır. Her iki durumda da sonuç tarihselci paradigma içindedir. Bu iki tarihselci paradigma sonucunda, yirminci yüzyıl müzik tarihçileri, müziksel stil üzerine geçmiş anlatıları temel alırlar ki bu tarihsel ve biyografik gerçekleri içerir¹³.

12 Bk. Leo Treitler, “The Historiography of Music: Issues of Past and Present,” *Rethinking Music*, eds. N. Cook and M. Everist, Oxford University Press, Oxford 2001, pp. 356-377.

13 Blair Sullivan, “Musicology-Principal Methodologies for Musicological Research” (2016), <http://science.jrank.org/pages/10338/Musicology-Principal-Methodologies-Musicologi->

Bahsedilen iki tarihselci paradigmaya ek olarak müzik ve tarih yazımına ilişkin Neuman'ın (1993) belirlediği üç tarihsel paradigma daha ortaya çıkar ki bunlardan ilk ikisi yarı-tarihtir. *Öze-dönümlü (reflexive) tarih*, müzik tarihinin kendi tarihidir ve bunun yazarları da konuya dahildir ya da müzikolojik tartışmaların ve bunu yapanların dahil olduğu tarih yazımıdır. *Yorumlayıcı (interpretive) tarih*, müzik kültürleri hakkındaki yazımdır ve bunun yazarları tartışılan kültürlerin dışındadır. Her yerde bulunan ve *İçkin (immanent) tarih* paradigmasına göre tarih, müzik tarafından yazılır ya da temsil edilir. Tarih burada müziğin konusudur¹⁴. Dolayısıyla üçüncüsünde tarihin müzikten ön planda olması, diğer iki paradigmaya göre, üçüncünün tam tarih olma durumunu belirler.

Dahlhaus, müzik tarihi yazımında sosyal yapıları ve süreçleri göstermek için müzik belgeleri toplamak yerine, müzik eserlerinin estetik ve tarihi esasını ilişkilendirmek de gerektiğini¹⁵ belirtip bir eleştirel değerlendirmeyi vurgulayarak Tarihsel Müzikoloji araştırmasına yeni bir paradigma getirmiştir. Treitler de, benzer olarak, müzik tarihçisinin eserlerin iç yapısından onların tarihsel doğasını okuması gerektiğini belirtmiştir ki bu da analitik yöntemle yapılan bir araştırmanın bulgularından tarihsel veriler çıkarmaktır. Ortaya çıkan çalışmalar, müzik eserlerinin yapısal özelliklerinden onların tarihsel özelliklerinin ortaya konabildiğini göstermiştir. Bu da Dahlhaus'un öncü olduğu yapısal tarihçilik anlayışına ilişkin bir paradigmadır.

Sayılan paradigmalar bireysel olarak ortaya konulsa da Tarihsel Müzikoloji'de bunları da kapsayan ve araştırmanın problemine cevap oluşturan bulgular beş farklı boyutta belirlenmiş, alt başlıklarda sunulup tanımlanmıştır.

cal-Research.html; Carl Dahlhaus, *Foundations of Music History*, trans. J. B. Robinson, Cambridge University Press, Cambridge, U.K., and New York 1983; Treitler, *age*.

14 Daniel B. Neuman, "Epilogue: Paradigms and Stories", *Ethnomusicology and Modern Music*, eds. S. Blum, P. V. Bohlman, D. M. Neuman, University of Illinois Press, Urbana and Chicago 1993, p. 269; Arved Ashby, "Nationalist and Postnationalist Perspectives in American Musicology," *Postnational Musical Identities: Cultural Production, Distribution, and Consumption in A Globalized Scenario*, eds. I. Corona and A. L. Madrid, Lexington Books, Lanham, MD 2008, pp. 29-30.

15 Carl Dahlhaus, *Nineteenth-Century Music*, trans. J. B. Robinson, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1989, p. 1; Leo Treitler, *Music and the Historical Imagination*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., and London 1989, p. 173.

Müzikoloji'de Sözlü Tarihçilik

Hikaye anlatma, insan deneyiminin doğal bir parçasıdır. İnsanlar konuşarak anlam ifade ederler. Böylece, sözlü tarihçiler, bu bilgiyi iletme geleceğinden yararlanıp sesin anlatımına dayanan önemli bir araştırma tekniği yarattılar. Bu açıdan *sözlü tarihçilik*, araştırmacı ve araştırma katılımcılarının bir arada geçirdikleri görüşme, sözlü tanıklığı kaydetme ve koruma tekniğidir. Görüşmeyi yapanla anlatan kişi, geçmişin anlaşılmasına katkıda bulunup kalıcı bir kayıt oluşturma amacındadır. Hikaye anlatımı derin bir tarihe sahip olsa da bunun insanlık sürecini araştıran bir yöntem uyarlanması daha yenidir. Sözlü tarihçilik, aslında yazılı tarihçilik kadar eski olmasına rağmen, 1948 yılında çağdaş bir tarihsel teknik olarak kurulmuştur. Columbia Üniversitesi tarihçisi Allan Nevins'in Amerikan yaşamında önemli olan kişilerin anılarını kaydetmek üzere yaptığı çalışmalar bu alanda öncüdür. Sözlü tarihler, araştırmacı ve araştırma katılımcısı arasında işbirliğine dayalı bilgi üretilmesini sağlar. Bu karşılıklı süreç önemli fırsatlar, (elektronik çağda artan) sürekli etik değerlendirme ve belirli bir yorumlayıcı zorluklar dizisi sunar¹⁶.

Müzikoloji'nin etnografik yöntemle yapılan (çoğunlukla Etnomüzikoloji) araştırmalarında görüşme, sözlü veri toplama tekniğidir. Ancak bu teknik, sadece ilgili yer ve zamandaki araştırmanın odağına özgü verileri toplamak için geçerlidir. Etnografik araştırmada belirlenen müziğin veya müzik eserinin geçmişine dair bir tek görüşme sorusu bile tarihsel yöntemin kullanımını ortaya çıkarır. Tarihsel Müzikoloji çalışmasında, özellikle belirli bir zamandaki müzik kültürünü yaşamış, gözlemlemiş veya deneyimlemiş, müzik alanı içinden veya dışından kişilerle yapılan görüşmeler, *sözlü tarih yazımına* veri oluşturur. Yüzyıldan fazla zamandır Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) kültürünün bir parçası olan müziği bu enstitüde çalıştığı sürece deneyimlemiş personel ve eski öğrencilerle yapılan görüşmeler, MIT Sözlü Tarih Koleksiyonu'nun müzik arşivinde ses kayıtları ve transkripsiyonları ile yer alır¹⁷. Perlis'in Amerikan bestecileri ve müzisyenleri ile yaptığı görüşmeler, müzik alanındaki sözlü tarihçilik çalışmalarına örneklerdendir. Henry Cowell, Virgil Thomson, Aaron Copland ve Duke Ellington gibi müzikçilerin anlatımları iki CD'de kitapla birlikte yer almış-

16 Sharlene Nagy Hesse-Biber, Patricia Leavy, *The Practice of Qualitative Research*, Second Edition, SAGE, Los Angeles 2011, p. 131; Bk. Robert Perks and Alistair Thomson, eds., *The Oral History Reader*, Routledge, London and New York 2003.

17 MIT Oral History Collection, <http://libraries.mit.edu/music-oral-history/>.

tır¹⁸. Bunun yanı sıra Amerikan halk müziğinin yeniden yaratımı üzerine yapılan Dunaway ve Beer'in çalışması, Türkiye'de radyo ve televizyonlarda çeşitli müzikçiler ile yaptığı görüşmeleri sonradan transkripsiyon ile yayınlayan İlyasoğlu'nun çalışması müziksel sözlü tarihçiliğe örnektir¹⁹. Türkiye'de Bilim Sanat Vakfı kapsamında yapılan sözlü tarih çalışmalarında müzikçilerin yer alması²⁰ Tarihsel Müzikoloji verisi sağlayabilmektedir.

Sesli ve transkripsiyona dönüşmüş sözlü tarih kaynaklarından Tarihsel Müzikoloji'ye sağlanan veriler, yazılı kaynaklarla desteklendiğinde bütüncül çerçevede bir tarih yazımı ortaya çıkacaktır.

Müzikoloji'de Sosyal Tarihçilik

Çoğunlukla *yeni sosyal tarih* de denilen *sosyal tarihçilik*, geçmişin yaşanmış deneyimlerini inceleyen bir tarih alanıdır. 1960'larda ve 1970'lerde akademisyenler arasında önemli bir alan olan sosyal tarihçilik, halen İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya ve Amerika'daki tarih bölümlerinde temsil edilmektedir. Sosyal ya da toplumsal tarih, demografi, iş, kadınlar, cinsiyet, eğitim, kent ve kırsal alan tarihlerini ve daha odak bir çerçevede kültür tarihini de kapsar²¹. Sosyal tarih içerisinde yukarıda sayılan çalışma alanları, özellikle Yeni Müzikoloji'nin müziksel bağlamdaki çalışma odaklarıdır. 1980'lerin sonlarından bu yana, müzikologlar ve diğer bilim adamları, Uluslararası Sanat Müziği'ni gitgide kültürel bir uygulama türü olarak incelemiştir ki bu tür bir inceleme, Adorno ile başlayan, Dahlhaus, Said ve Kerman'ın söylem ve çalışmaları ile devam eden Müzikoloji'de kültür eleştirisinin (eleştirel yöntem) bir sonucudur²². Müzik ve toplum çerçevesinde olan her şey, sadece müzik sosyolojisinin değil tarihsel bağlamıyla sosyal

18 Vivian Perlis, Libby Van Cleve, *An Oral History of American Music: Composers' Voices from Ives to Ellington*, Yale University Press, New Haven 2005.

19 David King Dunaway and Molly Beer, *Singing Out: An Oral History of America's Folk Music Revivals*, Oxford University Press, Oxford 2011; Evin İlyasoğlu, *Müziğin Kanatlarında "Söyleşiler"*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1992.

20 Bk. Erol Deran İle Sözlü Tarih Görüşmesi, <http://www.sozlutarikh.org.tr/ModelProfile/13>.

21 Jürgen Kocka, *Industrial Culture and Bourgeois Society: Business, Labor, and Bureaucracy in Modern Germany, 1800-1918*, Berghahn Books, New York 1999, pp. 275-97; Paul E. Johnson, "Reflections: Looking Back at Social History," *Reviews in American History*, 39/2 (June 2011), pp. 379-88.

22 Theodor Adorno, *Essays on Music*, ed. R. Leppert, trans. S. H. Gillespie, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 2002; Carl Dahlhaus, *Esthetics of Music*, trans. W. W. Austin., Cambridge University Press, Cambridge & New York 1982; Edward Said, *Müzikal Nakışlar*, çev. G. Çağalı Güven, Agora Kitaplığı, İstanbul 2006; Joseph Kerman, *Contemplating Music: Challenges to Musicology*, Harvard University Press, Cambridge, MA. 1985.

tarihçiliğin çalışmasıdır. Böylece Müzikoloji’de sosyal tarihçilik, müziğin ekonomisi, müzik ve siyaset, müziğin toplumsal düzenlere ve gelişmeye etkisi, müzik ve cinsiyet, kadın çalışmaları gibi odak araştırma konularının ortaya çıkmasını sağlamıştır²³. Sosyal tarihçilik, 20. yüzyılın ortalarına kadar Müzikoloji’de geleneksel tarihçilik ve analitik yöntem ile yapılan araştırmaların bütüncül ve eleştirel çerçevede yani çok yönlü yapılması gerektiğine ilişkin eleştirinin de yansımasıdır ki bu da Yeni Müzikoloji²⁴ olarak adlandırılan alanı ortaya çıkarmıştır.

Müzikoloji’de Yorumbilgisel Tarihçilik

Yorumlayıcı ve yorumbilgisel (hermeneutic) olmaktan söz ederken, önce bunun gereğini belirten Gadamer’in söylemlerine gitmek doğru olur: Gadamer, yöntemin gerçeğe giden yolda ışık tutabilecek ve meşruluk zeminini sağlayabilecek tek unsur olarak görülmesine karşı çıkmıştır. Yöntemin tek başına her zaman gerçeğin sağlayamayabileceğini düşünen Gadamer, doğa/fen bilimlerinde bile yöntemin tek başına verimliliği garanti edemeyeceğini ve yorumbilgisel bir sorgulama ile olgulardan çıkan sonuçların anlamının gerçeğe ulaştıracağını belirtmiştir²⁵. Bu açıdan yorumlamanın bilimlerin hepsinde zorunlu olduğu sonucu ortaya çıkar. Tarihselcilik de bilginin temkinli, titiz ve bağlamsallaştırılmış yorumlanmasına büyük önem verdiği için, yorumbilgiselolma eğilimindedir²⁶. Tarihçinin kesin tekniklerle hareket eden bir edebiyatçı olduğunu belirten Ortaylı, tarih biliminin sosyal bilimlerin diğer alanlarından daha kesin bilgilere dayandığını²⁷, bu açıdan sonraki yapılacak işin bulguların nesnel bir şekilde yorumlanması ve bunun da tarihçinin sanatçılık becerisiyle ilgili olduğunu vurgulamıştır: Tarihçiliğin “*Sosyolojinin, iktisadın yöntemlerinden çok daha kesin olduğu açıktır. Fakat tarihçilik bu kadar değildir. Ondan sonra bir spekülasyon safhası vardır ki bu sanatçılıktır. Belirgin bir şekilde, abartma ve yalana saptmadan yorumlama meselesidir.*”²⁸

23 Bk. Robert Walser, *Running with the Devil: Power, Gender, and Madness in Heavy Metal Music*. Wesleyan University Press, Middletown, Conn. 1993.

24 Bk. Rose Rosengard Subotnik, “Adorno and the New Musicology,” eds. N. C. Gibson and A. Rubin, *Adorno: A Critical Reader*, Blackwell Publishers Ltd. West Sussex 2002, pp. 234-254.

25 Hans-Georg Gadamer, “Hermeneutik Problemin Evrenselliği,” *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, der. ve çev. H. Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, s. 67.

26 Jeffrey Kahan, “Historicism,” *Renaissance Quarterly*, 50/4 (December 22, 1997), p. 1202.

27 İlber Ortaylı, *İmparatorluğun Son Nefesi: Osmanlı’nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 26-27.

28 Ortaylı, *age.*, s. 15.

Müzikoloji'de *yorumbilgisel tarih* yazımını savunanlar, bilim tarihçilerinin kesin bilgi iddialarına yönelik eleştirilerine cevap olarak artzamanlı bir tarih yazım modeli yerine, eşzamanlı bir yazımını savunmuşlardır. Yani, bilimsel tarihsel yöntemle göre inşa edilen nedensel ilişkilere dayalı anlatımlar, bir müzik eserinin kapsamlı bağlamsal tasvirleri ile değiştirilmelidir. Böyle bir irdelemenin amacı, bir müzik eserinin ya da bir müziksel sürecin belirli bir zamanda ve yerde yaratılışının tüm yönlerinin iyi bilgilendirilmiş yorumlanmasıdır. Müzik eserinin konusu genellikle çözülemez, böyle bir durumda ilgili bilgiler çerçevesinde yorumlama söz konusudur²⁹. Bu da Geertz'in kültür ve müzik alanındaki çalışmaların, fen bilimlerindeki gibi, laboratuvar çalışması olmadığı, yorumbilgisel olduğu fikriyle³⁰ örtüşür.

Burada araştırmacının elde ettiği veriler çerçevesinde bağlamsal bir yorumlama söz konusudur. Ancak bazı müzikologlar bağlamsal yorumlamanın yeterli olmadığını, müzik eserinin ürettiği estetik deneyime göre de düşünülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu açıdan müzik eserinin tarihsel bağlamda özerkliğinin bir derecede göz önüne alınması ve yapılacak bir analizin de buna göre yorumlanması gerekecektir³¹ ki bu Treitler'in ifadesinde şöyledir: "*Müzik eseriyle onun özerkliğinde olan bağlılık, tarihsel yorumlamanın sonu değil, başlangıcıdır*"³². Kısaca, tarihsel araştırmalarda bir yorumlama söz konusudur, Tarihsel Müzikoloji araştırmalarında da müzik eserlerinin analizi, notasyonlar ve diğer belgelerin ışığında nesnel yorumlamalar, yorumbilgisel bir tarih yazımı tekniğini ifade eder.

Burada yorumbilgisel olanın nesnel olamayacağı düşünülebilir ki bu da Orta Çağ'da dolaylı/alegorik olanın yanlışlığına tepki olarak konuya doğrudan/nesnel açıklama getiren yorumbilgisel yöntemin ortaya çıkış nedeni ile çelişir³³. Gerek Müzikoloji'de gerekse diğer alanlarda, baştan tarihsel olanın kesinliği çerçevesinde yan kaynaklara da dayalı bir tarih yazımında, bulguların aktarım biçimi açısından nesnellik söz konusudur. Neuman'ın (1993) belirlediği üç paradigmadan yorumlayıcı tarihçilikte müzik kültürleri hakkındaki yazarların ilgili kültürlerin dışında olması³⁴ da nesnellığı destekleyici bir özelliktir. Bu açıdan Tarihsel Müzikoloji'de yorumbilgisel tarihçilik pozitivist bağlamdadır.

29 Sullivan, agm.

30 Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, Basic Books, Inc., New York 1973, p. 3-32.

31 Sullivan, agm.

32 Treitler, "The Historiography of Music," p. 357.

33 Hans-Georg Gadamer, "Hermeneutik," *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, der. ve çev. D. Özlem, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2003, s. 15-16.

34 Neuman, *age*.

Müzikoloji'de Merkezlessiz Tarihçilik

Jacques Le Goff'un *Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?* (2016) kitabının³⁵ sadece başlığı bile alışıldığı gibi tarihsel olayların önceden belirlenmiş belirli dönemler çerçevesinde araştırılmasına dair sorgulama için yeterlidir. Süreklilik içinde giden zaman, önce insanlık tarafından hakimiyet altına alınıp gündelik yaşam düzenlenmiş ve sonra tarih yazımının gereğince çağ ve dönemlere ayrılmıştır. Bundan sonra insanlığın geçmişine ait her şeyin araştırılması yüzyıl veya çeşitli isimlerle belirlenen tarihsel bölümlenmelerle yapılmaya başlamıştır. Ancak bu taksonomi, kültürel ve sanatsal tarih araştırmaları için her zaman yeterli olmayabilir ki özellikle bütüncül veya sınırlı araştırmalar standart dönemleştirme dışında kalabilmektedir. Böylece Le Goff'un da belirttiği gibi, küreselleşen dünyada tarih yazımının her alanında yenilikler gerekiyor³⁶.

Merkezlessiz tarih yazımı bu yeniliği sağlayan bir teknik olarak ortaya çıkmıştır. Yani tarihte standart belirlenmiş dönemler dışında da tarihsel araştırma ve yazım yapılabilmektedir. Özellikle Uluslararası Sanat Müziği tarihi, Avrupa sanat tarihi ile birlikte, sonradan belirlenmiş ve genel geçer hale gelmiş dönemler etrafında olsa da bunun dışına çıkan çalışmalar da görülür.

Buna göre merkezlessizleşme, tarihçinin sınırını ve konusunu belirler. Merkezlessiz tarihçi, geçmişini dünyanın tek bir bölümüne veya güçlü seçkinlerin bakışına göre belirlemez, kendi kapsamını sosyal ve coğrafi olarak genişletir. Merkezlessiz tarihçi sosyal ve kültürel geçmişini yerel ve somut detaylarla doldurabilir³⁷. Müzik tarihinin merkezlessizliğini savununlar ise Müzikoloji alanındaki bilimsel tarihçilerin nedensel ilişkilerle doğrusal zincirler oluşturduklarını ve buna bağlı olarak müziksel stil unsurlarına dayanan hatalı dönemleştirme önerileri yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu artzamanlı ve çok dar odaklı bir tarihsel analiz, daha fazla eş zamanlı ve açık fikirli bir tarih yazımı ile düzeltilmelidir³⁸.

35 Jacques Le Goff, *Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?*, çev. A. Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

36 Le Goff, *age.*, s. x.

37 Natalie Zemon Davis, "Decentering History: Local Stories and Cultural Crossings in A Global World," *History and Theory*, 50/2 (May 2011), p. 188, 190.

38 Sullivan, agm.

Tarihsel müzikologun kendi amacına uygun belirlediği ve genel geçer dönemselleştirmeye dayanmayan yani merkezsiz bir müzik tarihi yazımı mümkündür ki Müzikolog Curts Sachs'ın *Kısa Dünya Musiki Tarihi*³⁹ (1965), bir kısım dönem örnekleri yanında Avrupa müzik tarihini belirli besteciler çerçevesinde incelemesiyle bu açıdan örnektir. Susan McClary, kendi Avrupa müziği tarihinde J. S. Bach (1685-1750), W. A. Mozart (1756-1791) ve L. van Beethoven (1770-1827) olduğunu ancak bunların yanında A. Stradella (1639-1682), B. Smith (1894-1937) ve E. Clapton (1945) da olduğunu belirterek⁴⁰ bir müzikolog olarak merkezsiz ve belirli müzisyenlere dayalı bir tarihsel yaklaşımı vurgulamıştır. Merkezsiz tarih yazıcılığına iyi bir örnek de Robert Walser'in rock müzik türündeki heavy metal'i ayrıntılı çalışmasıdır ki Walser tarihsel yöntemi müziksel analiz, kültürel eleştiri, karşılaştırma yöntemleriyle birleştirmiştir⁴¹.

Örnek çalışmalarda da görüldüğü üzere gerek bir toplumun müzik tarihi yazımında gerekse Müzikoloji'de tarihsel yöntemle araştırma yapıldığında bir merkeze dayanmayan tamamen araştırmanın amacına odaklı kronolojik çerçevede çalışılabilmektedir. Böylece *merkezsiz tarihçilik*, Müzikoloji'de tarihsel yöntemin bir araştırma ve yazım tekniğidir.

Müzikoloji'de Uygulamalı Tarihçilik: Tarihsel Seslendirme

1970'lerden itibaren üniversitelerde başlayan *uygulamalı tarihçilik*, kamusal tarih, geçmişin kurtarılması, tarihi binaları ve siteleri belirleme ve koruma, sosyal tarih müzelerini yönetme, şirket arşivleri kurma, hatıralar yazma alanında uzmanlık oluşturmuştur. Uygulamalı tarihçilik, siyaset alanında da geçmişin bilgilerini olumlu ve olumsuz açıdan eleyip güncel kararlara uygulamak, yani geçmişin dersleriyle geleceğin şekillendirilmesi için tarihçiye bir rol vermiştir. Ernest May'in Kennedy Hükümet Okulu'nda birkaç yıl düzenlediği uygulamalı tarihçilik kursları, yetkililerin Amerikan dış politikasında üst düzey karar alma süreçlerini değerlendirmelerini sağlamıştır⁴².

Uygulamalı tarihçiliğin Müzikoloji alanına yansımaları ise Tarihsel Müzikoloji bulgularının seslendirilmesidir. 1950'lerden başlayarak 17. ve 18.

39 Curts Sachs, *Kısa Dünya Musiki Tarihi*, çev. İ. Usmanbaş, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1965.

40 Susan McClary, *Conventional Wisdom: The Content of Musical Form*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, and London 2000, p. 30.

41 Bk. Walser, *age*.

42 Graeme Davison, "Paradigms of Public History," *Journal Australian Historical Studies*, 24/96 (1991), p. 10-12.

yüzyıl yazılı müziğinin seslendiricileri tarihsel kayıtları, yayınları, dönem çalgıları hakkındaki bilgiyi, bestecinin amaçlarıyla ilgili bilgiyi ve orijinal seslendirme şartlarını kullanmaya başlayıp mümkün olduğunca tarihsel bilgiye dayalı bir seslendirme yapmaya çalışmışlardır. Bunun sonunda tarihsel temelli çeşitli seslendirme çeşitleri oluşmuş ve bunlar, “erken müzik hareketi”, “orijinal performans”, “dönem performansı” ve “tarihsel bilgili performans” biçiminde adlandırılmıştır. Gelişen kayıt teknolojisiyle de beslenen bu seslendirme hareketi, 20. yüzyıl da dahil her dönem ve stili içermektedir⁴³. Besteci Paul Hindemith, Johann Sebastian Bach’ın eserlerinin ifadesinin onun niyetine göre seslendirilebilmesi için o zamanın seslendirme şartlarının yerine gelmesi gerektiğini belirterek tarihsel seslendirmedeki hassasiyeti vurgulamıştır⁴⁴.

Hali hazırda devam eden bu uygulamalar, Tarihsel Müzikoloji bulgularının sadece metinlerde kalmasını ötesinde işlevselleşmesini ve geçmişe ait müziğin mümkün olduğunca özgün şekli ile aktarılmasını sağlamaktadır. Bu da uygulamalı tarihçilik yönteminin amaçlarındaki kültürel miras aktarımının müziksel parçasıdır.

Sonuç

Çoğunlukla belirli besteciler ve dönemler etrafında sınırlı ve belirsiz bağlamlarda yapılan Tarihsel Müzikoloji, Tablo 1’de Adler’in belirttiği şekilde diğer disiplinlerin de yardımıyla geniş çerçevede çalışabilmektedir. Tarihsel Müzikoloji’de, Adler’den bugüne kadar, gelişmeler olup olmadığını irdeleyen bu çalışmada, bilimsel tarihsel yöntemle eklenen odak araştırma alanları ve teknikleri tespit edilmiştir. Böylece aslında Tarihsel Müzikoloji denildiğinde ne anlaşılacağına dair bulgular ortaya çıkarılıp bu çalışmada tanımlanmıştır. Çalışmada irdelenen *yorumbilgisel tarihçilik* veri toplama ve değerlendirme açısından araştırma tekniğidir. *Sosyal tarihçilik*, *merkezsiz tarihçilik* ve *sözlü tarihçilik* ise tarih araştırması ve yazımına sınırlılık getiren çalışma odaklarıdır. Ancak sözlü tarihçilik yazım açısından çalışma odağı olsa da görüşme tekniği kullanılması açısından aynı zamanda veri toplama tekniğidir. *Uygulamalı tarihçilik*, tarih disipliniinde bir uzmanlık alanının yöntemi olmuştur. Tarihsel Müzikoloji’de ise bulguların seslendirilmesi bağlamında bir teknik olarak değerlendirilebilir.

43 Peter Kivy, *Authenticities: Philosophical Reflections on Musical Performance*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y. 1995; Richard Taruskin, *Text and Act: Essays on Music and Performance*, Oxford University Press, Oxford 1995, p. 5-50.

44 John Butt, *Playing with History: The Historical Approach to Musical Performance*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, p. 3.

Bu araştırmada Tarihsel Müzikoloji ile ilişkisi kurulan beş bulgu, aslında tarih disiplininin kendi içinde vardır. Tarihsel Müzikoloji tarih disiplinini yöntem ve yardımcı disiplin olarak kullandığından tarih disiplinine özgü bu çalışma odak ve tekniklerini müziksel bağlamda kullanmaktadır. Böylece bu teknikler ve çalışma odakları, kullanım durumuna göre Müzikolojik tarih yazımında git gide daha ayrıntılı bulguları sağlayabilecektir. Bunların kullanımını tamamen yapılacak araştırmanın problemi ve amacına bağlıdır. Ancak yine de tarihsel olan her araştırma baştan nedensellik çerçevesinde yapıldığında veya bulgular bu çerçevede yazıldığında *yorumlayıcı, sosyal, sözlü ve merkez-siz tarih* yazımları da araştırmayı bütüncül hale getirip genişletecektir. Gelişen bilimsellik ve disiplinlerarası çalışabilme imkanları açısından tarih disiplinini veya yöntemini sadece geçmişe ait arşiv belgelerinin çözümlemesi gibi değerlendirmek eksik bir yaklaşım olacaktır. 20. yüzyılın ortalarına kadar müzikologların 'büyük besteci' ve 'büyük eserler' çerçevesinde ve bilimsel tarihsel yöntemin dışında çalışmalar yapması, bahsedilen dar çerçevedeki çalışmalara örnektir. Bilimsel müzikologların önceki yapılanları eleştirerek⁴⁵ Müzikoloji'de bilimsel çalışmaya ilişkin önerileri, bilimsel tarihsel yöntemin bu beş farklı boyutunu da içerir. Bu beş bulgu yeni tarihsel paradigmlar kurularak artırılabilir ve Tarihsel Müzikoloji denilen alan 21. yüzyılda daha belirgin ve anlamlı hale getirilebilir.

45 Bk. Adorno, *age.*, Dahlhaus, *Esthetics of Music*, Said, *age.*, Kerman, *age.*

KAYNAKLAR

Adorno, Theodor, *Essays on Music*, ed. R. Leppert, trans. S. H. Gillespie, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 2002.

Ashby, Arved, "Nationalist and Postnationalist Perspectives in American Musicology", *Postnational Musical Identities: Cultural Production, Distribution, and Consumption in A Globalized Scenario*, eds. I. Corona and A. L. Madrid, Lexington Books, Lanham, MD 2008, pp. 23-44.

Aubry, Pierre, ed., *Mélanges de musicologie critique I-IV*, Broude Brothers, Williamstown MA 1900.

Baldwin, William, *Science of Music*, Samuel Bentley, London 1829.

Bilim ve Sanat Vakfı, "Erol Deran ile Sözlü Tarih Görüşmesi", <http://www.sozlutarikh.org.tr/ModelProfile/13> (t.y.).

Butt, John, *Playing with History: The Historical Approach to Musical Performance*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Chrysander, Friedrich, *Jahrbücher für musikalische Wissenschaft*, Breitkopf & Härtel, Leipzig 1863.

Dahlhaus, Carl, *Aesthetics of Music*. trans. W. W. Austin., Cambridge University Press, Cambridge & New York 1982.

Dahlhaus, Carl, *Foundations of Music History*, trans. J. B. Robinson, Cambridge University Press, Cambridge, U.K., and New York 1983.

Dahlhaus, Carl, *Nineteenth-Century Music*, trans. J. B. Robinson, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1989.

Davis, Natalie Zemon, "Decentering History: Local Stories and Cultural Crossings in A Global World", *History and Theory*, 50/2 (May 2011), pp. 188-202.

Davison, Graeme, "Paradigms of Public History," *Journal Australian Historical Studies*, 24/96 (1991), pp. 4-15.

Dunaway, David King and Beer, Molly, *Singing Out: An Oral History of America's Folk Music Revivals*, Oxford University Press, Oxford 2011.

Gadamer, Hans-Georg, “Hermeneutik Problemin Evrenselliği”, *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, der. ve çev. H. Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul 2002, ss. 61-72.

Gadamer, Hans-Georg, “Hermeneutik”, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, der. ve çev. D. Özlem, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2003, ss. 9-28.

Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, Basic Books, Inc., New York 1973.

Hesse-Biber, Sharlene Nagy and Leavy, Patricia, *The Practice of Qualitative Research*, Second Edition, SAGE, Los Angeles 2011.

İlyasoğlu, Evin, *Müziğin Kanatlarında “Söyleşiler”*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1992.

Johnson, Paul E., “Reflections: Looking Back at Social History”, *Reviews in American History*, 39/2 (June 2011), pp. 379-388.

Kahan, Jeffrey, “Historicism”, *Renaissance Quarterly*, 50/4 (December 22, 1997), p. 1202.

Kerman, Joseph, *Contemplating Music: Challenges to Musicology*, Harvard University Press, Cambridge, MA. 1985.

Kivy, Peter, *Authenticities: Philosophical Reflections on Musical Performance*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y. 1995.

Kocka, Jürgen, *Industrial Culture and Bourgeois Society: Business, Labor, and Bureaucracy in Modern Germany, 1800-1918*, Berghahn Books, New York 1999.

Le Goff, Jacques, *Tarihi Dönemlere Ayırmak Şart mı?*, çev. A. Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

Logan, Maurice S., *Musicology: A Text-book for Schools and for General Use*, Hinds Publication, New York 1909.

Logier, Bernhard, *System der Musikwissenschaft*, Heinrich Adolph Wilhelm Logier, Berlin 1827.

McClary, Susan, *Conventional Wisdom: The Content of Musical Form*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles and London 2000.

McCullum, Jonathan and Hebert, David G., eds., *Theory and Method in Historical Ethnomusicology*, Lexington Books, Lanham, Maryland 2014.

MIT Oral History Collection, <http://libraries.mit.edu/music-oral-history/> (n.d.).

Mugglestone, Erica and Adler, Guido, "Guido Adler's 'The Scope, Method, and Aim of Musicology' (1885): An English Translation with an Historico-Analytical Commentary", *Yearbook for Traditional Music*, 13 (1981), pp. 1-21.

Neuman, Daniel B., "Epilogue: Paradigms and Stories", *Ethnomusicology and Modern Music*, eds. S. Blum, P. V. Bohlman and D. M. Neuman, University of Illinois Press, Urbana and Chicago 1993, pp. 268-277.

Ortaylı, İlber, *Tarih Yazıcılık Üzerine*, 2. baskı, Cedit Neşriyat, Ankara 2011.

Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun Son Nefesi: Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.

Perks, Robert and Thomson, Alistair, eds., *The Oral History Reader*, Routledge, London and New York 2003.

Perlis, Vivian and Van Cleve, Libby, *An Oral History of American Music: Composers' Voices from Ives to Ellington*, Yale University Press, New Haven 2005.

Sachs, Curts, *Kısa Dünya Musiki Tarihi*, çev. İ. Usmanbaş, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1965.

Said, Edward, *Müzikal Nakışlar*, çev. G. Çağalı Güven, Agora Kitaplığı, İstanbul 2006.

Subotnik, Rose Rosengard, "Adorno and the New Musicology", eds. N. C. Gibson and A. Rubin, *Adorno: A Critical Reader*, Blackwell Publishers Ltd. West Sussex 2002, pp. 234-254.

Sullivan, Blair, "Musicology-Principal Methodologies for Musicologi-

cal Research”, <http://science.jrank.org/pages/10338/Musicology-Principal-Methodologies-Musicological-Research.html>, 2016.

Taruskin, Richard, *Text and Act: Essays on Music and Performance*, Oxford University Press, Oxford 1995.

Treitler, Leo, *Music and the Historical Imagination*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., and London 1989.

Treitler, Leo, “The Historiography of Music: Issues of Past and Present”, *Rethinking Music*, eds. N. Cook and M. Everist, Oxford University Press, Oxford 2001, pp. 356-377.

Walser, Robert, *Running with the Devil: Power, Gender, and Madness in Heavy Metal Music*. Wesleyan University Press, Middletown, Conn. 1993.

